

МОНІТОРИНГ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ

Анотація. У статті розглянуто зміст поняття «фінансова стабільність», узагальнено діючу систему аналізу та оцінки ризиків, а також доведено необхідність удосконалення системи моніторингу стабільності банківського сектору для запобігання фінансовим кризам.

Ключові слова: банк, банківська система, фінансова стійкість банку, стабільність банківської системи, індикатори фінансової стабільності.

Вступ. Стабільність банківського сектору є основою стабільного економічного розвитку у кожній країні. На жаль, банківська система України виявилася найбільш вразливою до проявів економічної кризи, яку спричинили процеси глобалізації та її наслідків. За таких обставин особливої актуальності набувають питання удосконалення системи моніторингу фінансової стабільності банківської системи.

Проблема забезпечення стабільності банківського сектору широко досліджується багатьма вітчизняними та зарубіжними вченими, серед яких [1, 2, 3, 5, 8, 9, 10, 12, 14]. Незважаючи на значний доробок учених із зазначеної проблеми, потребують подальших досліджень питання щодо удосконалення системи моніторингу стабільності банківського сектору для запобігання фінансовим кризам.

Постановка завдання. Виходячи з актуальності проблеми, метою даної статті є розгляд теоретичних аспектів щодо сутності поняття «фінансова стабільність», узагальнення діючої системи аналізу та оцінки ризиків, а також обґрунтування необхідності удосконалення системи моніторингу стабільності банківського сектору, основою якої є компіляція та поширення індикаторів фінансової стабільності банків відповідно до методології Міжнародного валютного фонду.

Результати. Забезпечення стабільності банківської системи вимагає забезпечення стійкості кожної окремої банківської установи та надання їй можливості виконувати свої зобов'язання без перешкод та зовнішньої допомоги. У роботі [4] систематизовано основні наукові трактування змісту категорій «фінансова стійкість банку» та «фінансова стабільність банківської системи». Окремо приділяється особлива увага дослідженню [2], в якому автор уточнює тлумачення поняття «фінансова стійкість» та визначає стійкість як неодмінну складову визначення стабільності.

Категорія «фінансова стійкість банку» відображає фінансовий стан банківської установи в існуючому середовищі як статичну та незмінну величину. Основні параметри її забезпечення наведені на рис. 1.

Водночас характеристика поняття «фінансова стійкість» не може бути обмежена групуванням певних кількісних показників, оскільки це якісна категорія. Погоджуючись із цим, фінансову стійкість банку в межах даного дослідження пропонується розглядати як спроможність банку максимально ефективно та з мінімальним ризиком трансформувати свої ресурси для виконання певних функцій у ринковому середовищі.

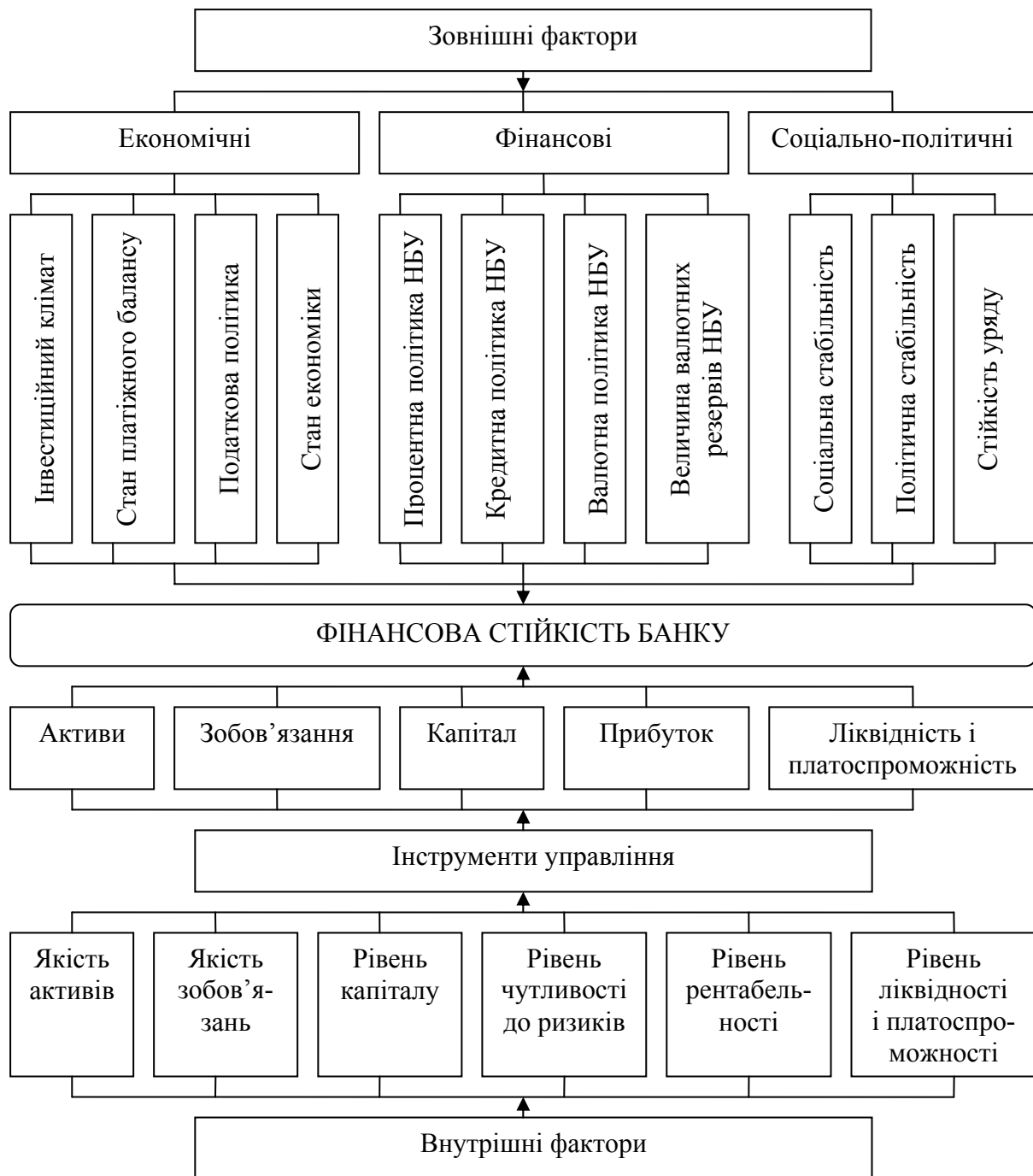

Рис.1. Фактори, що забезпечують фінансову стійкість банку

При цьому система вважатиметься стійкою, якщо при її збуренні вона відхиляється незначно від стану рівноваги, а всі наступні рухи залишаються у відносно малій відстані від рівноваги [12]. Тому фінансова стійкість банку характеризує, на думку авторів, наскільки стабільними є його фінансові можливості в динаміці.

Більш того, узагальнення наслідків кризи дозволило внести корективи щодо теоретичного трактування змісту категорії «фінансова стабільність». На думку авторів, фінансова стабільність має місце тоді, коли система здатна ефективно розподіляти ресурси та абсорбувати шоки, запобігаючи їх здатності чинити руйнівний тиск на фінансову систему чи реальний сектор економіки саме в умовах нестабільного зовнішнього середовища.

Таким чином, стабільність банківської системи у загальному значенні слід розуміти як здатність протистояти перешкодам у її функціонуванні для того, щоб вона могла здійснювати роль фінансового посередника в економіці. Саме стабільність банківської системи є основою для прийняття раціональних рішень у сфері капіталовкладень та сприяє ефективній діяльності господарських суб'єктів. Оскільки стабільність банківської системи визначає стабільність економічного середовища, яке оточує банк, то досягти цієї якісної характеристики неможливо без забезпечення стійкості окремих банків.

Втім, узагальнюючи діючу систему моніторингу фінансової стабільності банківської системи, слід зосередити увагу на її основних домінантах, а саме: системі комплексного аналізу фінансової стійкості банків та системі аналізу та оцінки ризиків банківської діяльності.

Система комплексного аналізу фінансової стійкості сучасного банку в Україні включає аналіз активів, зобов'язань, капіталу, доходів, витрат, прибутковості, ліквідності та платоспроможності, а також оцінку внутрішніх та зовнішніх факторів, що забезпечують фінансову стійкість банку (див. рис. 1).

Для одержання об'єктивних результатів, які сприяють підвищенню ефективності функціонування банку, у процесі комплексного аналізу фінансової стійкості доцільно виділити основні етапи його проведення:

- Етап 1. Уточнюють об'єкти, мету і завдання аналізу, складають план аналітичної роботи;

- Етап 2. Розробляють систему різних показників, за допомогою яких характеризується об'єкт аналізу;

- Етап 3. Збирають і підготовляють до аналізу необхідну інформацію (перевіряється її точність, приводиться в порівняльний вигляд та ін.);

- Етап 4. Фактичні результати порівнюють з показниками плану звітного періоду, фактичними даними минулих років (періодів), основними показниками банків-конкурентів тощо;

- Етап 5. Зібрану інформацію детально аналізують різними методами економічного аналізу фінансової стійкості;

- Етап 6. Виявляють відхилення фактично отриманих результатів від планових або нормативних, а також причини цих відхилень і можливості їх усунення;

- Етап 7. На підставі результатів аналізу пропонують рекомендації щодо вдосконалення управління активно-пасивними операціями [10].

Водночас формалізація фінансової стійкості банку істотно залежить від розвинутої системи аналізу та оцінки ризиків банківської діяльності. В Україні сучасна система аналізу та оцінки ризиків банківської діяльності передбачає використання Національним банком України системи економічних нормативів діяльності банків, рейтингової системи CAMELS та «Системи оцінки ризиків» (рис. 2).

Система економічних нормативів використовується з метою аналізу діяльності банків та своєчасного виконання ними зобов'язань перед вкладниками, а також запобігання неправильному розподілу ресурсів і втраті капіталу через ризики, притаманні банківській діяльності. «Інструкцією про порядок регулювання діяльності банків в Україні» визначено економічні нормативи, що є обов'язковими до виконання всіма банками України, а саме: нормативи капіталу, нормативи ліквідності, нормативи кредитного ризику, нормативи інвестування [7].

Рейтингова система CAMELS полягає у визначенні загального стану банку на підставі єдиних критеріїв, які охоплюють діяльність банку за всіма напрямками. Основою рейтингової системи CAMELS є оцінка ризиків та визначення рейтингових оцінок за основними компонентами рейтингової системи (достатність капіталу, якість

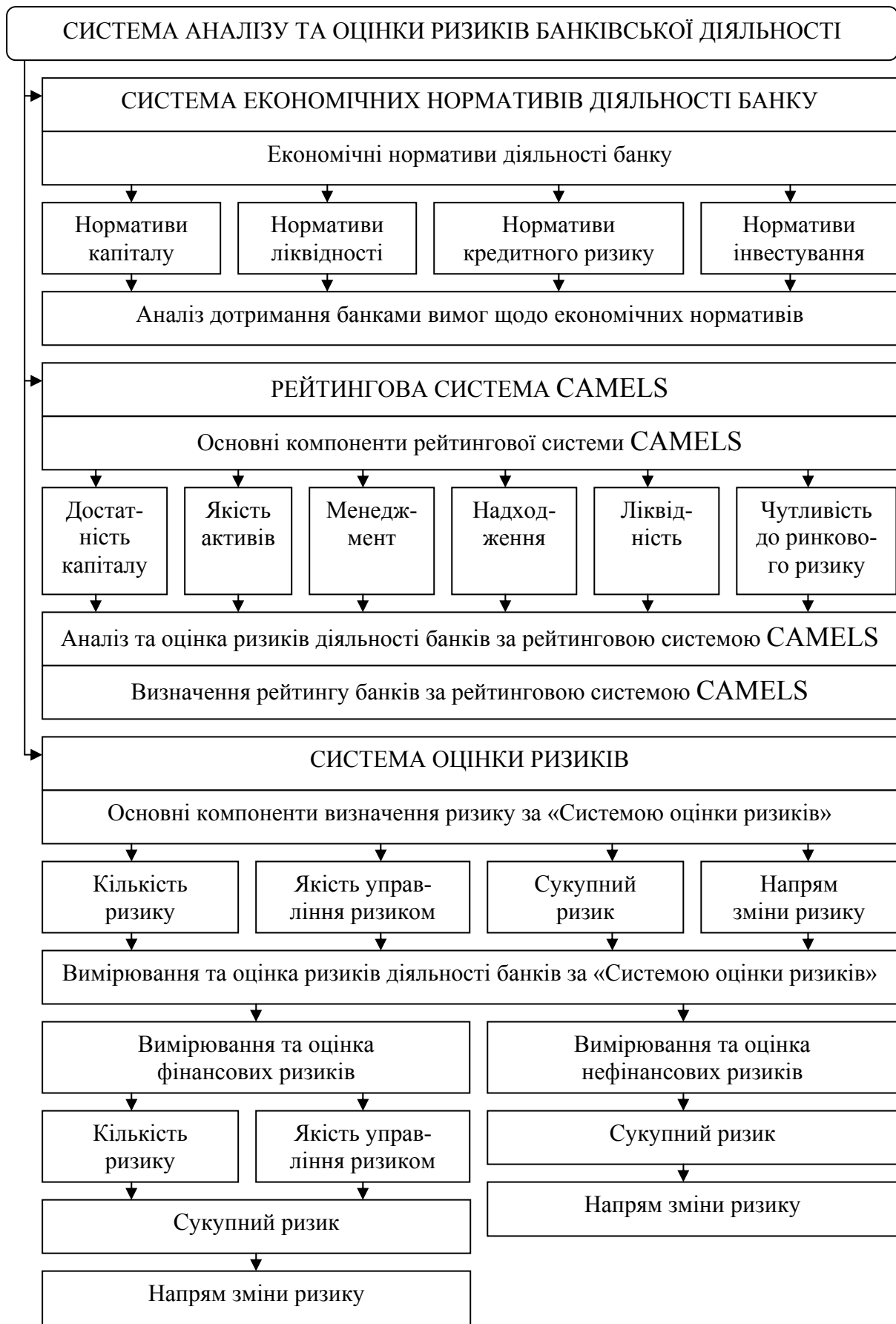

Рис. 2. Система аналізу та оцінки ризиків банківської діяльності

активів, менеджмент, надходження, ліквідність та чутливість до ринкового ризику). Комплексна рейтингова оцінка за рейтинговою системою CAMELS визначається для кожного банку відповідно до рейтингових оцінок за кожним із компонентів. Порядок визначення рейтингових оцінок за рейтинговою системою CAMELS визначає «Положення про порядок визначення рейтингових цін за рейтинговою системою CAMELS» [13].

Поглибленням процесу оцінки ризиків діяльності банків є «Система оцінки ризиків», згідно з якою існує чотири основних компоненти визначення параметрів ризику банку: кількість ризику, тобто рівень або обсяг ризику, на який наражається банк (характеризується як незначна, помірна або значна); якість управління ризиком, тобто наскільки добре здійснюється виявлення, вимірювання, контроль і моніторинг ризиків (характеризується як висока, така, що потребує вдосконалення, або низька); сукупний ризик, тобто узагальнений висновок, який відображає як кількість ризику, так і якість управління ризиком (оцінюється як високий, помірний або низький); напрям ризику, тобто ймовірна зміна сукупного рівня ризику протягом наступних 12 місяців (характеризується як такий, що зростає, стабільний або такий, що зменшується).

З метою вимірювання та оцінки ризиків діяльності банків за «Системою оцінки ризиків» Національний банк виділив дев'ять категорій ризику, а саме: кредитний ризик, ризик ліквідності, ризик зміни процентної ставки, ринковий ризик, валютний ризик, операційно-технологічний ризик, ризик репутації, юридичний ризик та стратегічний ризик. Всі категорії ризику Національний банк поділяє на дві групи: ризики, що піддаються кількісній оцінці (фінансові ризики); ризики, що не піддаються кількісній оцінці (нефінансові ризики). Методи, які використовує Національний банк для оцінки ризиків у банках, визначають «Методичні вказівки з інспектування банків «Система оцінки ризиків» [11].

Водночас в умовах глобалізації світової економіки для моніторингу системних ризиків у фінансовій системі та банківському секторі Міжнародним валютним фондом було запропоновано систему «Індикаторів фінансової стабільності», що включає 12 основних та 28 рекомендованих індикаторів для таких секторів: депозитних корпорацій (банків), інших фінансових корпорацій, нефінансових корпорацій, домашніх господарств, ринку ліквідності, ринку нерухомості [6].

В Україні координатором робіт з компіляції індикаторів фінансової стабільності визначено Національний банк України за погодженням з Державним комітетом статистики України та Державною комісією з регулювання ринків фінансових послуг України. Наразі, відповідно до методології Міжнародного валютного фонду Національним банком України розраховуються та поширюються дані за 12 основними та 10 рекомендованими індикаторами фінансової стабільності банківського сектору (табл. 1).

Таблиця 1

Індикатори фінансової стабільності банківського сектору

Групи індикаторів	Індикатори
	Основні індикатори фінансової стабільності
Достатність капіталу	Співвідношення регулятивного капіталу до зважених за ризиком активів
	Співвідношення регулятивного капіталу I рівня до зважених за ризиком активів
	Співвідношення недіючих кредитів за мінусом резервів до капіталу

Закінчення табл. 1

Якість активів	Співвідношення недіючих кредитів до сукупних валових кредитів
	Співвідношення кредитів за секторами економіки до сукупних валових кредитів
Доходи та рентабельність	Співвідношення чистого доходу до середніх сукупних активів (рентабельність активів)
	Співвідношення чистого доходу до середнього капіталу (рентабельність капіталу)
	Співвідношення процентної маржі до валового доходу
	Співвідношення непроцентних витрат до валового доходу
Ліквідність	Співвідношення ліквідних активів до сукупних активів (коефіцієнт ліквідності активів)
	Співвідношення ліквідних активів до короткострокових зобов'язань
Чутливість до ринкового ризику	Співвідношення чистої відкритої позиції в іноземній валюті до капіталу
Рекомендовані індикатори фінансової стабільності	
Депозитні корпорації (банки)	Співвідношення капіталу до активів (достатність капіталу)
	Співвідношення великих ризиків до капіталу (якість активів)
	Співвідношення кредитів за географічним розподілом до сукупних валових кредитів (якість активів)
	Співвідношення прибутків (збитків) за фінансовими інструментами до валового доходу (доходи та рентабельність)
	Співвідношення витрат на утримання персоналу до непроцентних витрат (доходи та рентабельність)
	Спред між базовими ставками за кредитами та депозитами (доходи та рентабельність)
	Спред між найвищою та найнижчою міжбанківськими ставками (ліквідність)
	Співвідношення депозитів клієнтів до сукупних валових кредитів (крім міжбанківських) (ліквідність)
	Співвідношення кредитів в іноземній валюті до сукупних валових кредитів (якість активів)
	Співвідношення зобов'язань в іноземній валюті до сукупних зобов'язань (якість активів)

Таким чином, компіляція та поширення Національним банком України індикаторів фінансової стабільності банківського сектору відповідно до методології Міжнародного валютного фонду сприятиме удосконаленню системи моніторингу фінансової стабільності банківського сектору, а саме: надасть можливість оцінювати виконання банківською системою основних функцій на макроекономічному рівні, ефективність банківської системи, а також її здатність протистояти дії внутрішніх і зовнішніх чинників.

Висновки. Дослідження змісту поняття «фінансова стабільність» зумовило необхідність його уточнення з урахуванням наслідків кризи. Аналіз діючої системи моніторингу фінансової стабільності дозволив формалізувати підходи до її організації з позиції аналізу та оцінки ризиків. Удосконалення досліджуваного процесу, на думку авторів, базується на вирішенні актуальних завдань з компіляції та поширення Національним банком України індикаторів фінансової стабільності відповідно до методології Міжнародного валютного фонду.

Література

1. Азаренкова Г. Новий підхід до визначення оцінки стабільності розвитку банку / Г. Азаренкова, О. Головка // Вісник Національного банку України. – 2009. – № 9. – С. 18-21.
2. Барановський О. І. Стійкість банківської системи / О. І. Барановський // Фінанси України. – 2007. – № 9. – С. 75-81.
3. Бахолдин А. А. Финансовая стабильность, денежно-кредитная политика и банковские риски / А. А. Бахолдин // Финансы и кредит. – 2007. – № 5 (245). – С. 59 – 61.
4. Васюренко О. В. Моделі оцінки банківської діяльності для забезпечення стабільності банківської системи: монографія / авт. кол. – К.: УБС НБУ, 2010. – 294 с.
5. Довгань Ж. Фінансова стійкість банківських установ у період економічної кризи / Ж. Довгань // Вісник Національний банк України. – 2009. – № 4. – С. 20-26.
6. Індикатори фінансової стабільності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://www.bank.gov.ua>.
7. Інструкція про порядок регулювання діяльності банків в Україні, затверджена постановою Правління Національного банку України від 28.08.2001 р. № 368 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://www.bank.gov.ua>.
8. Коваленко В. В. Антикризове управління в забезпеченні фінансової стійкості банківської системи: монографія / В. В. Коваленко, О. В. Крухмаль. – Суми: УАБС НБУ, 2007. – 198 с.
9. Коваленко В.В. Стратегічне управління фінансовою стійкістю банківської системи: методологія і практика: монографія / В. В. Коваленко. – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2010. – 228 с.
10. Кочетков В.М. Організація управління фінансовою стійкістю банку в ринкових умовах: монографія. – К.: Вид-во Європ. університету, 2003. – 300 с.
11. Методичні вказівки з інспектування банків «Система оцінки ризиків», схвалені постановою Правління Національного банку України від 15.03.2004 р. № 104 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://www.bank.gov.ua>.
12. Науменкова С. В. Обґрунтування методичних підходів до оцінки стійкості фінансової системи: інформаційно-аналітичні матеріали. Вип. 6 / С. В. Науменкова, Р. С. Лисенко, Д. С. Попов та інші. – К.: Національний банк України. Центр наукових досліджень, 2006. — 162 с.
13. Положення про порядок визначення рейтингових оцінок за рейтинговою системою CAMELS, затверджене постановою Правління Національного банку України від 8.05.2002 р. № 171 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://www.bank.gov.ua>.
14. Тен В. В. Экономические основы стабильности банковской системы России / В. В. Тен, В. О. Герасимов. – Тамбов: Изд-во Тамб. госуд. техн. ун-та, 2001. – 308 с.

Summary. The content of concept «financial stability» is considered, the operating system of analysis and risk estimation is generalized, and also the necessity of system improvement of the bank sector stability's monitoring for financial crises prevention is proved.

Keywords: a bank, banking system, financial bank stability, bank system stability, indicators of financial stability.